

b) Vel causantur, a Deo posse homines illudi, adeoque illi non esse mentem subjiciendam; et oportebit ad summam Dei veritatem, tum in cognoscendo, tum in attestando, cum ceteris attributis, ostendendam te vertere:

c) Vel contendunt, nihil supra hominum rationem esse positum, et inter res absurdas amandandum quidquid capere ipsi non valent; quod quam stulte dicant, infra ostenditur (n. 80-81.)

d) Vel urgebunt, rationali naturae injuriam irrogari, si quicquam, nisi rationis ductu, quasi verum amplectamur; et huic querelae supra (n. 45 et 46) obviam ivimus ostendentes, valida in promptu esse rationis argumenta ad verum revelatum certissimo assensu amplectendum:

74. e) Vel clamabunt (omnibus quidem hominibus, ac sibi ipsis contradicentes), veritates tantummodo evidentes mente esse tenendas; et ejusmodi homines lingua menteque delirare, exposito multiplici cognoscendi modo (1), facile demonstrabis; nec non secum ipsis non constare deprehendes. Roga, utrum suos agnoscant parentes et honorent? an fratres, sorores, uxores, filios habeant et diligant? num praeter illa quae incoluerunt loca, vel ultra illos, quibus cum egerunt, homines; certum habeant, alias esse in orbe regiones, regna alia, et reliquas in iis degere gentes; et rubore seu pallore suffundi, tamquam mendaces et inconstantes de eadem re diverse dicentes, illos coges; aut aperte, saltem, suam prodere demerentiam et inverecundiam:

f) Vel gannient, plura scientiam invenisse fidei adversantia; tu vero quae sint ista interrogas, et elucebit, apud rationalistas, sub *scientiae* voce quamlibet venditari *sciorum* opinionem, vel saepissime quid fides iis de rebus edoceat, eos prorsus nescire: atqui *sciorum* opinioniones fidei saepe adversari, plane concedimus; imo, scimus quoque, inter eos qui *sapientes* inter se vocantur, contraria passim tradi placita, et oppositas gigni *scientias*; nec non *hodiernam* eorum *scientiam* subvertere frequentissime quaecumque, magno apparatu, *scientia* struebat *hesterna*.

75. Denique paucis dicam; fidem manifeste istos calumniari, nec non ipsam rationem, dum contendunt, invicem hostiliter procedere et subvertere, cum non nisi ratione ducente sit fides amplenda, ut supra dictum et probatum est (n. 54). Praescribit quidem ipsa fides, ut sit *rationalabile* quod Deo exhibemus obsequium (2): et sanctus Thomas (3) ait; quod neque crederet quisquam ea quae subsunt fidei, «nisi videret esse credenda, vel propter evidentiam signorum, vel propter aliquid hujusmodi:» sanctus quoque confirmat

(1) Supra, n. 44.—(2) Rom. XII, 1.—(3) 2, 2, q. 1, a. 4, ad 2.

Augustinus (1): «Absit, inquam, ut hoc in nobis Deus oderit, in quo nos reliquis animantibus excellentiores creavit. Absit, inquam, ut ideo credamus, ne rationem accipiamus, sive quaeramus; cum etiam credere non possemus, nisi etiam rationabiles animas haberemus... Propterea monet apostolus Petrus, paratos nos esse debere ad responsionem omni poscenti nos rationem de fide et spe nostra (2).»

CAPUT II.

De iis quae, veluti via, ducunt ad divinae Revelationis existentiam dignoscendam.

PROOEMIUM.

76. «Fabularum actiones una cum poëtis, qui tamquam Bacchalia agentes penitus insaniunt et ultra modum delirant hedera redimitis more Bacchico, Satyris quoque ipsis et furente turba Bacchantium reliquoque Deorum choro, in Heliconem et Cithaeronem, qui jam consenuerunt, includamus. Horum loco, veritatem cum sapientia late splendente, in sanctum Dei montem sanctumque Prophetarum chorum e coelo deducamus. Haec autem clarissima sua luce omnes homines, qui in tenebris voluntantur, undique illustret; et intelligentia, tamquam opitulatrice dextra porrecta, ex erroribus in salutem vindicet. Tum illi; sublati oculis, è tenebris emicantes, Helicone ac Cythaeone desertis, Sion habitent: *nam è Sion egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem* (3); coeleste, inquam, *Verbum*, ob legitimi certaminis victoriam in teatro totius mundi coronatum...»

77. «...Hoc igitur Verbum Christus, non solum ut olim essemus causa fuit (nam ille tum erat in Deo), sed idem etiam bene esse nobis dedit et jam nuper hominibus apparuit, qui solus uterque Deus et Homo est, ut omnimodam nobis felicitatem daret. Etenim ab eo recte vivere edocti ad aeternam vitam transmittimur. Nam ut ait ille divinus Domini Apostolus: *Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie, et juste et pie vivamus in hoc seculo,*

(1) Ep. CXX, n. 3, 4.—(2) 1.ª Petr. III, 15.—(3) Isai. II, 3.

»expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri, Jesu Christi (1)... Fugiamus igitur, Apostoli »praecepto obsequentes, principem potestatis aëris hujus, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiae (2), et ad Dominum »servatorem confugiamus, qui per prodigia et signa, cum in »Aegypto, tum etiam in deserto, et per rubum et nubem ad salutem invitat... Varias enim Salvator noster voces adhibet, et varias experitur vias, ut homines ad salutem perducat... Postea, »quod corpus humanum columna et rubo nobilius esset, prophetis »usus est: ipse Dominus in Isaia loquitur, ipse in Elia, ipse in »ore prophetarum.»

78. «Quod si nullam prophetis fidem deberi putas, sed viros, »haud secus ac ignem, in numero fabularum habes; ipse Dominus »tibi loquetur, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit (3) misericos Deus, ut humanum genus servaret. Ipsum adeo Dei Verbum palam tibi loquitur, ut infidelitati pudorem incutiat... Nam »ego sum ostium (4), inquit quodam in loco; (quod quidem discendum iis est, qui ad Dei notitiam pervenire cupiunt) ut simul universas coelorum portas nobis aperiat: rationales enim Rationis »(seu verbi) portae fidei clave panduntur. Deum nemo novit nisi »Filius, et cui voluerit Filius revelare (5). Nec mihi dubium est, »quin is, qui portam antehac clausam aperuit, posthac ea quae »intus latent revelabit, eaque nobis ostendet, quae a nemine unquam cognosci potuerunt, nisi qui per Christum ingressus fuerit, per quem solum Deus cernitur (6).»

79. Haec Clemens Alexandrinus; quae, quoniam ad rem nostram pertinent, et eorum quae explananda sunt exhibent summam, loco prooemii exscribere placuit. Ea, quae ad dignoscendam revelationis existentiam ducunt, duplicis sunt generis: alia enim remote, alia autem proxime, viam sternunt; ideo in duos ARTICULOS CAPUT II dividimus.

(1) Tit. II, n. 11, 13. — (2) Eph., II, 2. — (3) Phil. II, 6, 7. — (4) Jo. X, 9. — (5) Matth., XI, 27. — (6) Cohortatio ad Gentes, cap. I.

ARTICULUS I.

De iis quae remote et veluti a priori ostendunt divinam existere revelationem.

§ I.

De revelationis objecto.

THESIS I.

Quaedam sunt in Deo ad quae etiam ratio naturalis pertingere potest: quaedam vero quae omnem facultatem humanae rationis excedunt.» Est de fide catholica.

80. **Nota.** Insitum utique naturae hominum esse experimur, rerum naturas perscrutari, et scientias perquirere: verum neque omnia ejusmodi sunt, ut possint perscrutando dignosci; puta, quanta sit spatiorum latitudo, vel quis stellarum numerus; neque eadem via et methodo quaecumque agnoscibilia sunt attingere valemus; aliter enim Matheseos theoremata discutiuntur, aliter Metaphysicae conclusiones demonstrantur, et aliter ad legum physicarum pervenimus notitiam. Hinc dignoscere oportet quid assequi viribus suis mens valeat, et quam debeat adhibere methodum ad id assequendum: nam si ad impossibilia frustra conetur, insana; si autem ad possibilea, sed per alienam procedens methodum, stulta erit. Haec innuisse sufficiat, ut, quo pacto prima haec thesis ad agendum de Revelatione conferat, eluceat.

81. 1.^o Probatur thesis ex Vat. Concilio, iisdem eam tradente verbis, praesertim ex cap. II, et Can. I, et III, de Revel. in Const. *Dei Filius*.

2.^o Aliqua posse homines, vi rationis, de Deo dignoscere, aperte docet Paulus (1), et nunc concedendum est (vide supra, n. 2): alia autem esse nobis impervia, ab eodem discimus Ap. (2): *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est...; nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei*, etc. Similia passim leges in sacris libris.

3.^o Hieronymus ait (3): «ex parte nos Deum cognoscere:» Item: «Nisi ipse dignatus fuerit se homini revelare, quis est qui »possit eum suis viribus intueri, vel perscrutando ad majestatem »ejus accedere?» Et Nazaz. Greg. (4): «Quemdmmodum nemo

(1) Rom. I, 20. — (2) 1.^a Cor. II, 7, 11. — (3) In Ezech. XLII, 2. In Job XXXIV, 29. — (4) Or. 30, n. 17.

»est, qui aërem totum unquam hauserit; ita Dei naturam nec mens »unquam ulla prorsus concepit, nec vox ulla complexa est.» Vide etiam Clementem, supra (n. 78) laudatum, praeclare disserentem.

82. 4.º Rationis praesto sunt argumenta aliqua. a). Secundum modum quo rei essentia cognoscitur, est modus eorum quae de re illa dignoscuntur. Atqui ad Dei essentiam penitus capiendam nequit intellectus humanus naturali virtute pertingere: ergo.

Maj. constat ex scientiae natura et definitione, nec non exemplis passim occurrentibus: qui essentiam circuli non capiat, proprietates ejus non poterit omnino intelligere.

Min. prob. Ea quae sensibus non percipiuntur, non possunt humano capi intellectu, nisi quatenus ex iis quae sentiuntur eorum colligitur cognitio. Atqui Dei essentiam non attingunt sensus, neque ex iis quae sentimus colligere eam possumus, quia ipsius minime adaequant virtutem: ergo comprehendi Dei essentia nequit.

b). Plus intellectus Angeli humanum excedit, quam mens optimi philosophi rudissimum idiotae intellectum; et longe lateque praestat omnibus aliis intellectus divinus. Atqui stolidissimum diceret idiotam, omnia negantem quae non caperet ipse, a philosophis autem traduntur: ergo stolidus omnino habendus qui divina se posse penitus intelligere opinatur.

c). Rerum corporearum proprietates plurimas ignotas habemus; earum, quas novimus, si rationem causamque inquiramus, invenire saepissime non possumus; ipsi, qui sapientiores reputantur, continuo negant quod prius affirmabant, vel asserunt quod rejiciebant; dissentiant inter se saepissime disputantes; et paucis decurrentibus annis clamant fuisse ignorantiam, quod scientiam esse primum praedicabant: et id quidem de rebus agentes corporeis, sub sensuum experimento positus. Ergo desipiunt plane qui se investigare posse autumant divinam illam ac infinitam naturam, sensibilia omnia et intelligibilia transcendentem.

d). Id confirmat celeberrimus ille Philosophus: «Intellectus noster sic se habet ad Prima entium, quae sunt manifestissima (quoad se, non quoad nos) in natura, sicut oculus vespertilionis ad solem.» (Metaph. tex. comm. 1).

83. Dices: simplex est Deus; ergo si quidquam de eo cognoscere valemus, nihil prorsus nos latere poterit. Resp. Dist. *ant.* quatenus non est multiplex, vel compositus, vel extensus; conc. Quasi non sit in omni perfectione infinitus et incommensurabilis; nego *ant.*

84. *Corollar.* *Rationalismus*, sic dictus, quasi sola ratione possit omnis attingi veritas; *Progressismus* indefinitus, quasi possint rationis vires quoscumque transgredi limites; inter stultas et sine mente cogitationes sunt amandandi.

§ II.

Quantum hominibus prosit divina revelatio.

THESIS II.

Est hominibus admodum conveniens, quod iis divinitus illa revelentur, quae, in rebus divinis, non sunt per se humanae rationi impervia.

85. Propositio certa existit et catholicam exhibet doctrinam, ac fidei proximam, imo probabilius de fide: docetur enim à Vat. Concilio (1) et videtur explicite etiam definiri (2).

Probr. 1.º Vat. conc. ait: «Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint.»

Deinde in Can. 2, qui ad eandem aperte rem spectare videtur, ait: «Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur, anath. sit.»

86. 2.º Paulus inde summam Judaeorum supra Gentiles praestantiam ostendit: *Quia credita sunt illis eloquia Dei* (3), et Lex iisdem tradita fuit (4): unde, et propter ejusmodi beneficium, Propheta Jerusalem ad Deum laudandum adhortatur; *Quia non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis:* (Ps. 147.) Atqui tum lex, tum divina eloquia, fere omnia complectuntur quae vim rationis non excedunt; ideo dicit (5) Ap.: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt: Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt;* id quidem vi rationis assequi poterant, sed quatenus non *Obscuratum est insipiens cor eorum* (6); a qua ignorantia et obscuritate revelatione eripimur; ideo Judaeos gravius quam Gentiles puniendos docet, juxta Apostolum, Chrysostomus: «Quanto enim majore cura dignatus est (Judaeus), tanto majores dabit poenas (7).»

87. 3.º Nemo in dubium revocare potest, miram in omni hominum genere irrepsisse ignorantiam de rebus divinis et moralibus, ante Christi adventum: jam vero, ad eas dissipandas tenebras quantum prodesset revelatio, testatur Clemens Alex. supra (n. 76.)

(1) C. *Dei Filius*, cap. II, de *Revel.*—(2) *Ibid.*, Can. 2.—(3) Rom., III, 2.—(4) *Ibid.*, IX, 4.—(5) *Ibid.*, c. II, 14.—(6) *Ibid.*, I, 21.—(7) In ep. ad Rom. hom. V, n. 4.

Et sane, nec pauca, nec exigua per revelationem caventur incommoda: etenim, a) Revelatione sublata, pauci ad divina sat cognoscenda pervenirent; b) isti autem non nisi post longum tempus; c) et quidem non paucis admixtis erroribus ac dubitationibus. Quae tria paucis enucleabimus.

Quoad primum; a) tria requiruntur ad divinorum scientiam adipiscendam: solertia non exigua, opportunitas et otium ad ista scrutanda, atque studium. Atqui haec in multis desiderantur, et opportuna revelatione supplentur: ergo revelatione non existente, pauci ad divinorum notitiam perveniunt.

Quoad secundum; b) ad abstracta capienda et recondita, ad haec enim pertinent divinae res, perveniri non potest nisi sat evoluto intellectu et exercitato ingenio, et cum, quiescentibus sensuum et passionum tumultibus, pacata mens rebus seriis libens incumbit. Sed ejusmodi praesto non erunt nisi diuturno evoluto tempore; revelatione autem compensantur: ergo non nisi post longum tempus, nisi adsit revelatio, multi ad divina cognoscenda pertingent.

Quoad tertium; c) investigationibus nostris, praesertim circa abstrusas quaestiones, multi obrepunt errores, multae dubitationes, propter diversa opinantium disceptationes et sophistica ac verisimilia argumenta. Atqui hisce quoque incommodis obnoxia est difficilis et obscura divinarum rerum scientia, iisque occurrit revelatio: ergo nec pauca nec exigua declinantur incommoda per divinam revelationem, ideoque admodum hominibus convenientem esse fateri oportet, etiam in iis rebus divinis quae non sunt humanae rationi imperviae. Vide S. Thomam (1).

88. Obj. Homines per revelationem instituti innumeros etiam amplexati sunt errores, et in plurimas dividuntur opinantium sectas: ergo non admodum conveniens, imo et parum utilis exhibetur divina revelatio.

Resp. dist. *ant.* Quatenus ipsam revelationem ducem non fuerunt secuti juxta normam ab ipso Deo praestitutam; conc. Ubi a norma verae revelationis non declinarunt; nego *ant.*

Deinde, permissio *ant.* nego *conseq.* Nam etiamsi multae ortae sint sectae, vera tamen effulget semper revelatio, qua in rectam possunt deduci viam, et interim longe plures retinent divinorum veritates, quam ii quibus ignota extitit revelatio: quod patet si cuilibet christianae sectae illud conferatur hominum genus, cui lumen non effulsit revelationis.

(1) 2, 2, q. 2, a. 4.

THESIS III.

Non parum hominibus prodest, si iisdem etiam revelentur quae humanae rationis captum superant.

89. *Nota.* Juxta triplicem theseos sensum potest probatio institui: I.° quatenus sermonem esse intelligamus de iis quae in religione christiana revelari novimus: II.° In ea hypothese, quod homines fuerint ad finem supra naturam constitutum destinati: III.° juxta universalem et absolutum sensum, id est, nullo supernaturali praesupposito in rebus creatis ordine.

In I.° ergo sensu thesis est fide catholica tenenda; in II.° est doctrina catholica, scilicet, quam tradidit Ecclesia, etiamsi eam de fide esse non definiverit; in III.° autem est theologice certa.

90. I.° Prob. thesis juxta priorem sensum.

1.° Concil. Later. IV in Decreto fidei ait: «Sta. Trinitas... »per Moysen et Prophetas, aliosque famulos suos, juxta »ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano »generi tribuit salutarem. Et tandem Unigenitus Dei Filius... viam »vitae manifestius demonstravit.» Ergo veritates, quae in religione habentur christiana ex libris Veteris et Novi Testamenti, quarum plures, certe, rationis vim superant, non parum prosunt hominibus; cum salutare sint et viam vitae manifestius demonstrent.

2.° De christiana revelatione loquens Apostolus (1) ait: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus seculi... Loquimur Dei sapientiam in mysterio... quam nemo principium hujus seculi cognovit.* Quibus verbis, quam sit proficua, quamque excellens ejusmodi revelata sapientia, patet. Loquitur sane Paulus de revelata doctrina; *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum Sanctum.*

Verum, quam sit haec revelata doctrina salutaris Christus testatus est (2): *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condemnabitur.*

91. II.° pars, seu thesis in secundo accepta sensu, probatur.

1.° Conc. Vat. (3) docet: «Non hac tamen de causa (nempe, »propter ea commoda in Thesi praecedenti dicta) revelatio absolute »necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua »dinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino »superant.»

(1) 1.ª Cor. II, 6, 8, 10.—(2) Marc., XVI, 16.—(3) C. Dei Filius, c. II, de Revel.

2.^o Praemium et bravium, quod prosequendum ac demerendum est, si rationis captum superet, convenientissime hominibus revelatur. Atqui finis hominibus a Deo propositus supra rationis vim positus est (1); *Oculus non vidit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum*; estque etiam promerendus; *Sic currite, ut comprehendatis*, (ibid.): ergo convenientissima est revelatio.

Maj. patet. Proprium enim est rationalis naturae, se ipsam ducere; id est, studio ac desiderio ad finem suum ferri: atqui fieri hoc non potest sine mediorum, finisque praecognitione; ergo necessum est, tum finem, tum media illa revelari si captum superent rationis.

92. III.^o Thesis juxta tertium sensum probatur.

1.^o Quaecumque, Deo revelante, creduntur, verissima sunt. Atqui mens perficitur dum verum, id est, objectum proprium assequitur, et Deo, summae veritati, adhaerescit; ergo non parum prodest divina revelatio.

2.^o De qualibet revelata ac supra mentem posita veritate, potest ratio, ceteris paribus, fructum carpere ac proficere, prout de christianae fidei mysteriis notavit Vat. Synodus (2): «Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum è mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo.» Unde; veritatis cujuslibet supernaturalis qualiscumque intelligentia, ejusdem cum naturali ordine analogia, ipsius quoque ceteris cum rebus, nec non cum Deo, supremo omnium principio ac fine, nexus fructuosissimam praebent rationi intellectualis vitae exercitationem: ergo non parum hominibus prodest quaevis supernorum revelatio.

93. Obj. in primo sensu Theseos: parum profuisse hominibus videtur ejusmodi superna revelatio: nam a) ad maximam hominum partem notitia illius non pervenit: b) aliorum autem, qui noverunt, plurimi eam oblivioni tradidere: c) ceterorum non pauci revelationem parvi faciunt, neque juxta revelationis normam vitam ducunt.

Resp. Nego assertum. Ad probationes dicendum; non esse revelationis fructus ab iis hominibus mensurandos, qui vel eam non audierunt, vel noluerunt, juxta illam, vitam instituere; sed contra, ab iis sunt dijudicandi qui, revelatione cognita, eadem recte uti sunt: unde permissis hisce rationibus, negatur *consequentia*.

(1) 1.^a Cor., II, 9, et c. IX, vv. 24...27.—(2) C. IV, de fide et ratione, Const. *Dei Filii*.

Sic plurima naturae bona non tantum a liberi arbitrii usu frustrari in unoquoque hominum queunt, sed etiam a solertia vel neglectu ceterorum hominum dependentia esse videmus. Neque ergo mirari oportet, quod bona revelationis, naturae indebita, ad plurimos non pervenerint, vel plenum non habuerint fructum.

94. Ceterum christiana revelatio nondum ad *consummationem* (1) pervenit; sed ipsius adhuc, juxta providentiae ordinem, perficitur *evangelium*, seu enuntiatio; qua completa, dijudicare tunc licebit de fructibus revelationi universim adnexis.

Corollar. Ex his elucet, jure fuisse damnatas Props. 4^m et 6^m Sylabi a P. Pio IX.

THESIS IV.

Multum expedit homines divina edoceri revelatione ad finem suum agnoscendum et assequendum, et ad vitam honeste degendam.

95. 1.^a Pars prob. Errare circa finem vel dubitare, vel solum errandi periculum subire, mala sunt gravissima: atqui caventur revelatione mala ejusmodi; ergo.

Major ex se elucet: quicumque enim a fine declinaverit, infelix sit oportet.

Min. prob. a) Docet experientia, eos, qui lumine revelationis non ducuntur, turpiter circa finem ultimum errare, et corruptibile aliquod bonum quasi finem appetere, et in ejusmodi solum delectari. b) Deinde spiritualia et a sensibus remota vulgus difficillime attingit: adqui hominum finis immaterialis est ac simplex; ergo nisi elucescat hominibus revelatio, multi a recto fine aberrabunt.

96. II.^a Pars prob. 1.^o Ad vitam degendam honestam, oportet finem ultimum praenoscere: atqui ad finem dignoscendum multum confert revelatio; ergo et ad vitae honestatem.

2.^o Ad honeste vitam ducendam, opus est morum regula perfecte praeceptrice: sed sine revelatione non habebitur; ergo. *Minor* facile patet. Regulam vitae vel ratio privata cujusque subministraret, vel exulta philosophorum mens: atqui neutra sufficet.

I.^o Quod singulorum non sufficiat privata ratio, patet: a) experientia. Ubicumque non effulget revelatio, turpissimis circa mores erroribus obscurantur mentes; jam vero, ut ait apud Ciceronem Cotta (2): «Ut nihil interest, utrum nemo valeat, an nemo possit valere; sic non intelligo quid intersit, utrum nemo sit sapiens, an nemo esse possit.» b) Ratione: Ut rectam morum regulam quis

(1) Matth. XXIV, 14.—(2) De Oratore.

privato assequatur studio, opus est multi ac diligentis studii, iudicii recti nec parum acuti: atqui, e contra, magna incuria inest multis, praejudicia multa, ingenium rude, mentis ad res alias necessaria evagatio: ergo impar est, absque revelatione privata ratio.

97. II.^o Neque sat est exulta Philosophorum ratio. a) Si haec posset hominibus sufficere ad honeste vivendum, id quidem praestitisset Philosophorum schola aliqua, puta, Academia, Lyceum, etc., vel aliquis inter eos insignis, Socrates, Aristoteles, etc. Atqui absurdissimos errores, foedasque de moribus opiniones isti omnes tradidere. Vide apud A Lapide (in ep. ad Rom. I.) de erroribus et vitiis Philosophorum clara testimonia.

98. b) Concedamus qualemcumque praeceptorum collectionem fuisse a Philosopho aliquo exornatam. Jam vero, ut ejusmodi vitae norma vulgus duci possit, necessum erit quod illam amplectatur, vel edoctum argumentis ea praecepta justa esse ostendentibus, vel auctoritate et exemplo Philosophorum inductum. Atqui primum evenire non poterit, ut rationibus supra (n. 96, 2.^o) positae perspicue patet: secundum autem a Philosophis expectare non licet, uti testatur Augustinus (1); etenim invicem perpetuo appugnantes, absurda non pauca docentes, vitiis turpissime indulgentes (2), nulla effulgent auctoritate Philosophi isti, ut populos ad honestam vitam perducant, sed potius ut ad turpitudinem provocent. Praeterea, haud sine magistri periculis potest vulgus ab erroribus et vitiis reduci: atqui Philosophi ad ejusmodi subeunda pericula nullatenus parati inveniuntur. Unde ait Augustinus (3): «Varro, »de religionibus loquens, evidenter dicit; multa esse vera, quae »vulgo sciri non sit utile; multaque, quae, tametsi falsa sint, »tali- »ter existimare populum expediat. Hic certe totum consilium »didit sapientum, per quos et populi regerentur.» Et Tullius (4) quantum Philosophi isti valeant, indicat: «Quotus enim quisque »philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo et vita »constitutus ut ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientiae, sed legem vitae putet? qui optemperet ipse sibi »et decretis suis pareat?»

99. Obj. in I^m part. Debent homines rationis dictamine in proprium finem se ipsos ducere: atqui primus ad finem gressus est ejusdem cognitio; ergo rationis dictamine possunt homines finem suum agnoscere.

Resp. Dist. *min.* Est ejusdem cognitio *saltem confusa* (5), sub ra-

(1) De Civit. Dei, l. XI, c. 41.—(2) Rom. 12 vv. 22... 32.—(3) De Civit. Dei, l. 4, c. 30.—(4) Tuscul. l. 2.—(5) Vide D. Th. 1, 2, q. 1, a. 2, ad 3; et a. 4; et q. 94, a. 2.

tione boni honesti; conc. *min.* Cognitio distincta; subd. Ut facilius ac expeditius versus finem homo gradiatur; conc. Absolute et simpliciter; nego *minorem*. Dein dist. *consequens*: Possunt homines finem suum agnoscere, *physice*; conc. Possunt *moraliter*, seu, absque magna difficultate; subd. cognitione distincta; nego *conseq.* Cognitione saltem confusa, concedo, vel potius subd. Ita tamen, ut longe facilius ac expeditius via sit, si habeatur cognitio finis per revelationem; conc. Aliter; nego *consequens* et *consequentiam*.

Obj. in II^m part. Tradidit Deus hominibus rationis lumen ac legem naturalem, ceu vitae regulam. Atqui Dei dedecet sapientiam media tradere inepta ad finem: ergo sola sufficit ratio ad vitam honestam ducendam.

Resp. Dist. *maj.* Ceu vitae regulam *potentialem*, id est in actu primo; conc. Ut regulam explicitam et actualem; nego *majorem*. Deinde concessa *minore*, dist. *conseq.* Sufficit ratio potentialiter et in actu primo; conc. In actu secundo; subd. Sufficit *physice*; concedo: *moraliter*; iterum subd. Quoad prima morum praecepta ac in plurimis gentium; conc. Quoad praecepta secundaria praesertim remota, et plerosque hominum; nego *conseq.*

100. Unde, lumen rationis virtualiter tantum regula est honeste agendi, ex qua facile prima fluunt morum principia, quae sunt regula in actu secundo, non autem adaequata: ut autem regula haec compleatur, studiosa requiritur hominum cooperatio; et ideo regula morum adaequata deficere potest propter causas secundas, cum a Deo *mediate* proveniat. Jam vero causarum libera cooperatio facillime deficit, ubi notabilis intercedit difficultas, sicut in re praesenti.

101. **Corollar. 1.** Ex dictis deduces causam damnationis Prop. 3^{ae}, in Syllabo Pii IX positae.

Corollarium II. Convenientissima est hominibus societate coadunatis revelatio, ac principibus longe convenientior quam privatis civibus. Etenim, tum mala, tum bona, quo universaliora sunt, eo et majora: atqui universaliora evadunt bona et mala societatem inuentium; cum ergo revelatio multa, ut diximus, praecaveat mala, multaque inducat bona in hominibus, convenientiorem iis esse qui associantur, fateri oportet: sociorum quidem facile evadunt, sive bona, sive mala, communia: *Amicus stultorum similis efficitur* (1); *Qui timet Deum... secundum illum erit amicus illius* (2).

Principes autem, cum, ratione auctoritatis et exemplo, sint veluti societatis forma, in prosperitatem vel ruinam facillime eandem trahunt: unde legimus: *Beata terra cujus rex nobilis est, et cujus*

(1) Prov. XIII, 20.—(2) Eccli. VI, 17.

principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum et non ad luxuriam (1).

THESIS V.

Summe conveniens est quod homines religionem edoceantur revelatione divina.

102. **Nota I.** Nomine religionis venit, latiori sensu, officiorum omnium collectio quibus erga se ipsum et erga ceteros homo constringitur; proprio autem sensu ea intelliguntur quae ad cultum Deo exhibendum spectant: in hoc stricto sensu thesis intelligenda.

2.º Si dicamus simpliciter *expedire* quod homo de culto Deo exhibendo edoceatur, thesis de fide catholica est dicenda; quia vero illud, *summe conveniens*, sensum eundem prae se ferre videtur; de fide pariter thesis dici debet, vel quidem certa omnino theologicæ et catholicae.

103. Probr. 1.º Synodus Vat. ait (2): «Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anath. sit.»

2.º Supra ostensum est (3), esse hominibus admodum conveniens, ut de rebus divinis per revelationem edoceantur. Atqui religio inter res divinas jure adnumeratur; respicit enim intrinsecus divinarum perfectionum excellentiam, et honorem Deo debitum.

3.º Multum expedit ad religionem cognitio sui ipsius; nisi enim se ipsum vere homo dignoscat, non fiet vera et qualis oportet illa ad Deum subjectio quam praescribit religio. Atqui vera sui cognitio non habetur, dum finis nos latet propter quem fuimus conditi: ergo, si multum expedit revelatio ad nostrum agnoscendum finem (Th. IV), valde convenit etiam ad religionem.

4.º Ad religionem pertinet imperare omnibus virtutibus moralibus (4), ut apposite notat S. Thomas. Atqui ad ea quae virtutis et honestatis sunt dignoscenda multum expedit revelatio (Th. IV); ergo et ad religionem.

5.º Sublata, vel oblivioni tradita revelatione divina, continuo homines ad impietatem, vel turpissimas eunt superstitiones: ergo ad religionem valde expedit homines revelatione edoceri.

6.º Si aliquem colere velimus, gratum illi tenemur exhibere cultum. Sed quis Deum, infinitae majestatis, deceat cultus, haud facile est dijudicare; ergo summe expedit ut de ea re Deus ipse nos edoceat.

(1) Eccles. X, 17.—(2) Const. *Dei Filius*, de Revel. can. 2.—(3) Supra, n. 85.—(4) 2, 2, q. 81, a. 1, ad 1.

104. Ad rem spectat illa Ciceronis sententia (1); «Perdifficilis et perobscura quaestio est de natura Deorum, quae et ad agnitionem animi pulcherrima, et ad moderandam religionem necessaria.» Sed propius rem hanc illa Samaritana mulier attingebat (2): *Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus ubi adorare oportet.* Christus utique eam edocuit verum ac legitimum Dei cultum, facto ipso ostendens et adprobans, illum esse per revelationem exquirendum.

Corol. Colliges, jure confixam propositionem 4^m Syllabi.

§ III.

Quod ipsi Societati expediat revelatio.

THESIS VI.

Societati civili secundum se, seu formaliter sumptae, multum confert revelatio.

105. Certa est atque catholicae doctrinae thesis haec. Probr. 1.º Quantum societati intersit revelatio, edocet Scriptura: *Lauda Jerusalem Dominum... qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias et judicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis* (3).

2.º Hanc confirmavit doctrinam Pius IX (4): «Atque ipsius humanae Societatis bonum omnino postulat... pravæ profligandas opiniones. Quae falsae ac pravae opiniones eo magis detestandae sunt, quod eo potissimum spectent, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam Ecclesia catholica, ex divini sui auctoris institutione et mandato, exercere debet, non minus erga singulos homines, quam erga nationes, populos, summosque eorum principes.» Item: «Ubi a civili societate fuit amota religio, ac repudiata divinae revelationis doctrina et auctoritas, vel ipsa germana justitiae humanique juris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque materialis substituitur vis...»

3.º Societas civilis in eo finem suum habet constitutum, ut, in agendo vitam juxta virtutem, cives sibi mutuo opem praebeant; ut dilucide tradit S. Thomas (5): atqui ad vitae honestatem multum confert revelatio, ut ostendimus, (Th. IV, n. 95); ergo et ad societatem...

(1) De natura Deorum.—(2) Jo. IV, 19.—(3) Ps. 147, vv. 1, 19, 20.—(4) Encycl. *Quanta cura*.—(5) De regim. princ. l. 1, c. 14.